มาตาปิตุปัฏฐานธรรม

เจ้าคุณศาสนุเทศาจารย์

วัดเศวตรฉัตร์ เรียบเรียง

พักตร์ หงษ์ทอง

พิมพ์เป็นอนุสรณ์แก่

นางชื้น พงษ์ปาละ และ นายกมล พงษ์ปาละ

294.304
พ397มช

รุวัดเศวตรฉัตร์ บางลำภูล่าง ธนบุรี

วันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๙

8365

มาตาปิตุปัฏฐานธรรม

พระ

เจ้าคุณศาสนุเทศาจารย์

วัดเศวตรฉัตร์ เรียบเรียง

พักตร์ หงษ์ทอง

พิมพ์เป็นอนุสรณ์แก่

นางชื้น พงษ์ปาละ และ นายกมล พงษ์ปาละ

ณ เมรุวัดเศวตรฉัตร์ บางลำภูล่าง ธนบุรี

วันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๙

เลขหมู่ 294.304
พ397 มข
เลขทะเบียน 011812

คำนำ

ในการฌาปนกิจศพ คุณแม่ชื้น พงษ์ปาละ มารดา และนายกมล พงษ์ปาละ น้องของคุณปรีดี (สวัสดิ์) พงษ์ปาละ ณ เมรุวัดเศวตรฉัตร บางลำภูล่าง ในวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๔๙๙ นี้ ข้าพเจ้าในถานะที่รู้จักชอบพอกับคุณปรีดี และรักประดุจน้องของข้าพเจ้า จึงรับภาระจัดพิมพ์หนังสือขึ้นเล่มหนึ่ง เรื่อง มาตาปิตุปัฏฐานธรรม ของเจ้าคุณศาสนเทศาจารย์เจ้าอาวาสวัดเศวตรฉัตร ซึ่งได้เรียบเรียงไว้แต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๔ เพื่อเป็นอานิสงส์แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และเป็นอนุสรณ์ธรรมบรรณาการแด่ท่านผู้มีเมตตาจิต ที่ได้กรุณาช่วยเหลือให้เกียรติมาในงานฌาปนกิจศพ มารดาและน้องของคุณปรีดีในคราวนี้

ด้วยอำนาจกุศลที่เกิดจากหนังสือเล่มนี้ ขอให้สำเร็จเป็นอิฏฐวิบุลมนุญสมบัติแก่นางชื้น พงษ์ปาละ และนายกมล พงษ์ปาละ โดยสมควรแก่คติภพนั้น ๆ เทอญ

พักตร์ หงษ์ทอง

สมาชิกสภาจังหวัดธนบุรี

๒๖ มีนาคม ๒๔๙๙

คำปรารภ

ในการฌาปนกิจศพคุณแม่และน้องครั้งนี้ กระผมไม่มีอะไรที่จะตอบแทนและจะหาสิ่งของที่จะสร้างอนุสรณ์ให้เป็นการถาวรได้ บังเอิญกระผมได้พบกับพี่พักตร หงษ์ทอง สมาชิกสภาจังหวัดธนบุรี ซึ่งเป็นเพื่อนรักและนับถือเสมอญาติ จึงได้ปรารภเรื่องนี้ขึ้น และด้วยความกรุณาของพี่พักตร หงษ์ทอง จึงได้รับภาระไปจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นด้วยความเต็มใจ เพื่อจะได้ชำร่วยเป็นที่ระลึกในการฌาปน-กิจศพครั้งนี้ กระผมรู้สึกปลื้มใจและยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงขอขอบคุณพี่พักตร หงษ์ทอง ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

หนังสือเล่มนี้หากจะมีความดี ในเนื้อเรื่องและสำนวนเป็นที่ต้องอารมณ์ท่านผู้อ่านประการใด ขอให้ความดีของหนังสือเล่มนี้ จงเป็นผลบุญแก่คุณแม่และน้องในภพหน้าจงทุกประการเทอญ

ปรีดี (สวัสดิ์) พงษ์ปาละ

๗๗๐ บางลำภูล่าง ธนบุรี

นางชื้น พงษ์ปาละ

ชาตะ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๓

มรณะ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๘

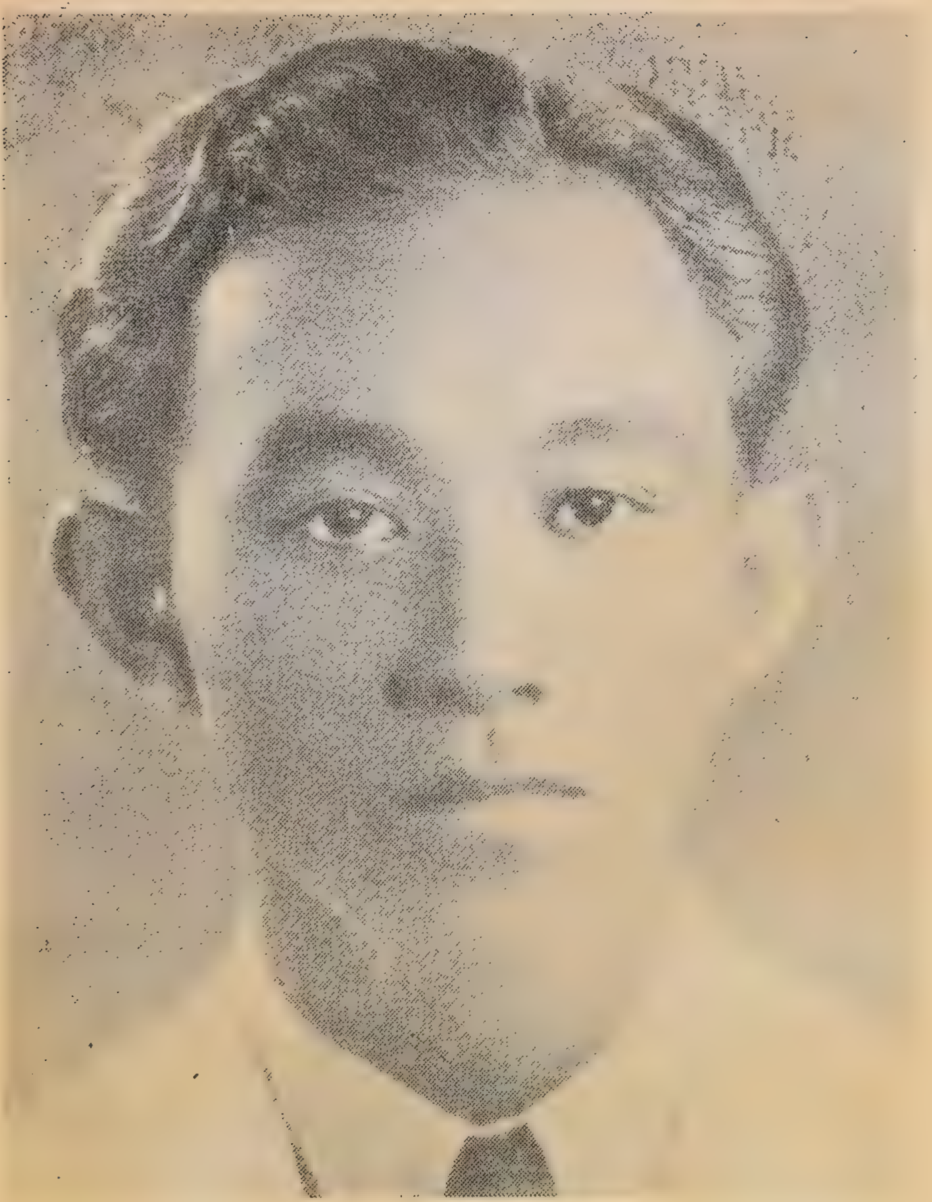

นายกมล พงษ์ปาละ

ชาตะ ๒๒ ตุลาคม พ ศ. ๒๔๖๖

มรณะ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๗

มาตาปิตุปัฏฐานธมฺมกถา

ในการปลงศพคุณแม่ชื้น พงษ์ปาละ

และ นายกมล พงษ์ปาละ

ณ เมรุวัดเศวตรฉัตร บางลำภูล่าง ธนบุรี

วันอาทิตย์ที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๙๙

นมตฺถุ รตนตฺตยสฺส

เทฺวเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา ทุลฺลภา โลกสฺมึ กตเม เทฺว โย จ ปุพฺพการี โย จ กตญฺญูกตเวที อิเมโข ภิกฺขเว เทฺว ปุคฺคลา ทุลฺลภา โลกสฺมินฺติ ฯ

บุคคลผู้ทำคุณอุปการะไว้ในก่อนได้นามกรว่า บุพพการี บุคคลผู้ที่รู้สึกบุญคุณของท่านที่ได้ทำแล้วแก่ตน ไม่เพิกเฉยเลยละทำปฏิการะตอบแทนในภายหลัง ท่านตั้งนามว่า กตัญญู กตเวที ชนทั้งสองนี้ทางพระพุทธศาสนาสรรเสริญว่าหาได้ยากในโลก เพราะไม่สาธารณะทั่วไป สมเทศนานัยแห่งพุทธภาษิตว่า "เทฺวเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา ทุลฺลภา โลกสฺมึ" เป็นต้น

ความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลสองจำพวกนี้หาได้ยากในโลก บุคคลสองจำพวกนั้น คือบุพพการีบุคคลจำพวกหนึ่ง กตัญญูกตเวทีบุคคลจำพวกหนึ่งดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลทั้งสองนี้แลหาได้ยากในโลก

มีอธิบายว่า บุคคลผู้ใดมีอัธยาศัยเผื่อแผ่ ตั้งหน้าทำอุปการคุณ อันใดอันหนึ่งมากหรือน้อยแก่ผู้อื่นโดยไม่หวังความตอบแทนที่จะพึงได้รับข้างหน้า บุคคลนั้นชื่อว่าบุพพการี บุพพ-การีบุคคลนี้ แปลว่าผู้ทำอุปการะก่อน บุคคลผู้มาระลึกถึงเนืองๆ ซึ่งอุปการะคุณอันท่านบุพพการีนั้นทำแล้ว ภายหลังจึงทำปัจจุปการตอบแทน ดังบุคคลซึ่งเป็นหนี้ท่านมิได้ลืมบุญคุณของท่าน ตั้งใจขวนขวายนำดอกเบี้ยกับทั้งต้นทุนมาส่งเจ้าของทรัพย์ฉะนั้น ผู้นั้นชื่อว่ากตัญญู แปลว่าผู้รู้ซึ่งอุปการะอันท่านทำแล้ว เมื่อรู้คุณท่านเช่นนั้นแล้ว ได้ประกาศเปิดเผยให้ผู้อื่นรู้ซึ่งคุณูปการะที่ท่านบุพพการีนั้นทำแล้วแก่ตน ผู้นั้นชื่อว่ากตเวที แปลว่าผู้ยังบุคคลอื่นให้รู้ซึ่งอุปการะอันท่านทำแล้ว ฉะนั้นกตัญญูจึงแปลว่ารู้คุณของท่านเป็นเหตุ กตเวทีตอบแทนคุณ

ของท่านเป็นผล เป็นแต่รู้คุณยังไม่ตอบแทนคุณ จะเรียกผู้นั้นว่าเป็นกตัญญูกตเวทียังไม่ได้ เพราะเหตุและผลยังไม่เพียงพอกัน

เพราะฉะนั้น ในโสณนันทชาดก ท่านจึงกล่าวว่า มารดาและบิดาทั้งสองนั้น มารดาผู้เดียวเป็นผู้ทำกิจแก่บุตรและธิดาที่ต้องทำยาก ด้วยเหตุนี้สมเด็จพระผู้มีพระภาค เมื่อเสวยพระชาติเป็นโสณบัณฑิต จึงประกาศความที่มารดาเป็นผู้ทำกิจ แก่บุตร และธิดา ที่ต้องทำยากไว้ ในโสณนันทชาดก ว่า "อากงฺขมานา ปุตฺตผลํ เทวตาย นมสฺสติ" เป็นต้น ความว่า เมื่อมารดาอยากได้ผล คือบุตรก็ย่อมนอบน้อมบ..งสรวงแก่เทวดา มีพระจันทร์และพระอาทิตย์เป็นต้น และเที่ยวไต่ถามท่านผู้รู้นักขัตฤกษ์ ฤดู และปี วันดี คืนดีว่า บุตรเกิดในนักขัตฤกษ์ไหนจึงจะมีอายุยืน เกิดในขัตฤกษ์ไหนจึงจะมีอายุสั้น อนึ่งบุตรเกิดในฤดูใดปีอายุจะยืนอายุจะสั้น เกิดวันใด คืนใด จะเจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ มารดาไต่ถามท่านผู้รู้ดังนี้

เมื่อมารดามีฤดูตกโดยโลกประเวณีแล้วหยุดลงเป็นปกติ นั้น สัตว์ปฏิสนธิก็บังเกิด และมารดานั้นก็ยังมีความปรารถนาเจตนาประสงค์นั้นเป็นกำลัง และมีความสิเนหารักใคร่ในสัตว์ที่บังเกิดขึ้นในครรภ์ของตนนั้นพ้นประมาณ

เหตุดังนั้น มารดาผู้ยังบุตรให้เกิด นักปราชญ์จึงเรียกว่า สุหทา แปลว่า ผู้มีใจอันดีงาม ครั้นมารดารักษาครรภ์ ปีหนึ่งบ้าง หย่อนกว่าปีบ้าง จึงคลอดบุตรสมควรแก่นักขัตฤกษ์ดังโหรทำนายนั้น

เหตุดังนั้น ท่านจึงขนานนามมารดาว่า ชนยนฺติบ้าง ชเนตฺติบ้าง แปลว่า ผู้ยังบุตรให้บังเกิด

อนึ่ง มารดานั้น ครั้นคลอดบุตรแล้ว ก็กำหนดเวลาทุ่มโมงวันคืนเดือนปีไว้มิให้พ้นเพื่อน อุตส่าห์รักษาอุปการะแก่บุตร เมื่อบุตรร้องไห้ก็ยังบุตรให้ยินดีโสมนัสด้วยเพลงขับเพลงกล่อม ถนอมยกขึ้นให้รับประทานขีรธารา ชักเอาท่อนผ้ามาปกคลุมอุ้มขึ้นให้นอนในระหว่างอุระแล้ว ก็ยังสิริระสัมผัสแห่งตนให้แผ่ซ่านทั่วอวัยวะ ซึ่งจะละบุตรไว้ให้อยู่นานมิได้

เหตุดังนั้น มารดาท่านจึงขนานนามว่า โตเสนุติ แปลว่าผู้ยังบุตรและธิดาให้ยินดี จำเดิมแต่บุตรค่อยเจริญวัยใหญ่กล้าขึ้นแล้ว มารดาเล็งเห็นอันยังมิได้รู้จักความ และเล่นอยู่ในที่มีลมพัดสัมผัสแดดอันแรงกล้า ก็ออกวาจารับขวัญว่า บุตรของข้าต้องลมและแดด แล้วก็เพ่งดูบุตรด้วยหฤทัยอันรักใคร่สนิท

เหตุดังนั้น นักปราชญ์จึงเรียกชื่อว่า โปเสนุติ แปลว่าผู้เลี้ยงบุตรโดยธรรม อนึ่งทรัพย์สิ่งใดที่เป็นของมารดาบิดา อันตนได้มาแต่สกุลทั้ง ๒ ฝ่ายก็ดี มารดาก็รักษาปกครองไว้ซึ่งทรัพย์ทั้ง ๒ ฝ่ายนั้นด้วยหวังใจจะไว้ให้แก่บุตรซึ่งยังเป็นทารกอยู่และยังมิได้รู้ความนั้น อนึ่งมารดาย่อมยังบุตรให้ศึกษาสำเหนียกรู้ผิดและชอบ ด้วยโอวาสสั่งสอนว่า ดูก่อนเจ้าผู้เป็นบุตรยังเยาว์ความ เจ้าจงอย่าได้ประมาทเร่งระวังตัวกลัวภัยในราชตระกูลเป็นต้น อนึ่งจงอุตส่าห์กระทำการอันควร มีการไถและการรักษาโคเป็นต้น เลี้ยงชีวิตของตน และมารดาเมื่อฝึกสอนให้บุตรรู้ผิดชอบดังนี้ ก็ได้

ความลำบากยากใจเป็นอันมาก อนึ่งเมื่อบุตรมีวัยอันเจริญรุ่นขึ้นแล้ว มารดาก็พึงระวังรักษาบุตรไว้ให้อยู่แต่เรือนตน มิให้คบค้าด้วยภรรยาด้วยท่านผู้อื่น และมารดานั้นทราบว่าบุตรไปมั่วเมาในภรรยาท่านผู้อื่นเพลิดเพลินมิได้กลับมาสู่เรือนเวลาเย็นค่ำก็กลั้นด้วยความโศกไว้มิได้ เนตรทั้ง ๒ ฟูมฟองด้วยน้ำตาคอยหาบุตร มารดาก็ได้ความเดือดร้อนลำบากใจเป็นนักหนา อาศัยอธิบายดังนี้ จึงเห็นชัดว่ามารดาทำกิจ ยากที่บุคคลอื่นจะทำได้ยิ่งกว่าบิดามารดา ด้วยประการฉะนี้

มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตรเป็นต้น

อนึ่งมารดาบิดาทั้ง ๒ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นพรหม เป็นบุรพเทวา เป็นบุรพาจารย์ เป็นผู้ควรแก่สักการะ อันบุตรและธิดาพึงนำมาบูชา

อธิบายว่า พรหมไม่ละเว้นพรหมวิหารธรรม ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ฉันใด มารดาบิดาก็ไม่ละเว้นพรหมวิหารธรรม ๔ ฉันนั้น เมตตาจิตเป็นต้นของมารดาย่อมเกิดขึ้นในบุตรที่อยู่ในครรภ์ด้วยความรักว่า เมื่อไรหนอจักเห็นหน้าบุตรอันหาโรคมิได้เป็นต้นดังนี้ เมื่อใดบุตรนั้นยังอ่อนนอนหงายอยู่ เหลือบยุงเป็นต้นขบกัดไต่ตอมนอนลำบากหากเบียดเบียฬ ก็ร้องไห้ด้วยทุกขเวทนาอันนั้น ครั้นมารดาบิดาทั้ง ๒ ได้สดับสำเนียงบุตรร้องไห้ ก็มีกรุณาจิตบังเกิดขึ้นในบุตรในกาลนั้น ครั้นมารดาบิดาได้แลเห็นบุตรในกาล เมื่อบุตรวิ่งเล่นไปมาได้ หรือในกาลเมื่อบุตรตั้งอยู่ในวัยอันดีงาม จิตก็อ่อนบรรเทิงตามย่อมมีแก่มารดาบิดา เมื่อใดบุตรมีภรรยาครอบ

ครองบ้านเรือนต่างหากแล้ว จิตใจก็วางเฉยย่อมเกิดแก่มารดาและบิดา ด้วยเห็นชัดว่า บัดนี้บุตรของเราสามารถตั้งตนได้แล้วดังนี้

เพราะเหตุนั้น มารดาบิดาบัณฑิตจึงกล่าวว่าเป็นพรหม เพราะความประพฤติเช่นกับด้วยพรหม เพราะมีพรหมวิหารทั้ง ๔ ในบุตรเป็นเบื้องหน้า อนึ่งวิสุทธิเทวดาได้แก่พระขีณาสพ ท่านมิได้เอื้อเฟื้อถือเอาโทษ อันคนพาลทั้งหลายกระทำแก่ตน ปรารถนาจะนำเสียซึ่งความฉิบหาย อันยังประโยชน์และความสุขให้เกิดแก่พาลชนฝ่ายเดียวโดยแท้ และปฏิบัติแต่ล้วนจะให้เป็นประโยชน์และความสุข ย่อมนำผลและอานิสงส์เป็นอันมากให้แก่คนพาล เพราะท่านเป็นทักขิเณยยบุคคลฉันใด แม้มารดาบิดาทั้ง ๒ นั้นก็มิได้เอื้อเฟื้อ ถือเอาโทษบุตร ทั้งหลายกระทำแก่ตน ปฏิบัติแต่ล้วนจะให้เป็นประโยชน์และความสุขแก่บุตรโดยแท้ เพราะไม่ถือความผิดในบุตร เพราะท่านบริสุทธิ์เสมอด้วยวิสุทธิเทวดา

เพราะเหตุนั้น มารดาบิดาทั้ง ๒ จึงได้นามบัญญัติว่าเทวา เพราะว่าระพฤติปฏิบัติเสมอด้วยวิสุทธิเทวดานั้น อนึ่งมารดาบิดาบัณฑิตกล่าวว่าเป็นปุรัพเทวดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะก่อนกว่าเทวดาเหล่าอื่น ก็มารดาบิดาให้บุตรศึกษาโดยอิริยาบถ เป็นต้นว่า เจ้าจงนั่งอย่างนี้ จงยืนอย่างนี้ ท่านผู้นี้ เจ้าจงเรียกว่าพ่อว่าแม่เป็นต้น ภายหลังต่อมา อาจารย์อื่นจึงให้ศึกษาศิลปวิทยา มีอ่านเขียนเป็นต้น

ส่วนมารดาบิดาบัณฑิตกล่าวว่า เป็นปุรพาจารย์นั้นก็เพราะเป็นอาจารย์มาก่อนอาจารย์ทั้งปวง มารดาบิดาย่อมควรซึ่งวัตถุมีข้าวน้ำเป็นต้นที่บุตรนำมาให้ ควรเพื่อจะรับวัตถุเช่นนั้น ท่านจึงเรียกว่า ผู้ควรแก่สิ่งของที่บุตรนำมาบูชา

เพราะเหตุนั้นสมเด็จพระผู้มีพระภาค จึงตรัสไว้ในสพรหมสูตรว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คำว่าพรหมนี้เป็นชื่อของมารดาบิดา คำว่าปุรัพเทวา ว่าปุรพาจารย์ ว่าอาหุเนยยะนี้เป็นชื่อของมารดาบิดาเพราะเหตุใดเล่าเพราะเหตุมารดาบิดาเป็นผู้อุปการะมากแก่บุตร เป็นผู้เลี้ยงรักษาบุตรมา และเป็น

ผู้แสดงให้บุตรรู้จักกิจการในโลกนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคตรัสฉะนี้แล้ว จึงตรัสนิคมคาถาซ้ำความเดิมอีกว่า

"พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกา"

ความว่า มารดาบิดาผู้อนุเคราะห์แก่บุตร บัณฑิตกล่าวว่า พรหม ว่าอาจารย์ก่อน ว่าผู้ควรแก่สักการะอันบุตรและธิดาพึงนำมาบูชาดังนี้ ฯ

บุตรไม่อาจแทนคุณมารดาบิดา
ด้วยกิจเป็นส่วนโลกีย์

บุตรไม่อาจทำปฏิการทดแทนบุญคุณของมารดาบิดาให้สิ้นสุดโดยปริยายอันใดอันหนึ่งที่เป็นโลกีย์ เพราะท่านเป็นผู้มีอุปการะคุณมาก โดยฐานเป็นพรหมเป็นต้น

อนึ่งบุตรคิดว่าเราจะปฏิบัติท่านทั้ง ๒ จะยกมารดาให้นั่งบนบ่าขวา ยกบิดาขึ้นไว้บนบ่าซ้าย ตลอดกาลที่ดำรงอยู่ประมาณร้อยปี ด้วยการขัดสีและนวดฟั้น อาบด้วยน้ำเย็นน้ำอุ่นชำระกายให้ผ่องใส อนึ่งมารดาบิดาแม้พึงถ่ายอุจาระปัสสาวะลงบนบ่าของบุตรนั้น บุตรก็ยังหาชื่อว่ากระทำปฏิการะตอบแทนแก่มารดาบิดาให้พอเพียงไม่ ถึงบุตรจะให้บิดามารดาตั้งอยู่ในราชสมบัติ เป็นอิสสราธิบดีในมหาปฐพีอันเต็มไปด้วยแก้ว ๗ ประการ ก็ยังไม่ชื่อว่ากระทำปฏิการะตอบแทนแก่มารดาบิดาให้เพียงพอกับคุณของท่าน ด้วยกิจเพียงเท่านั้น

เพราะเหตุไรเล่า ก็เพราะมารดาบิดาเป็นผู้มีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยงดูและแสดงโลกนี้เป็นต้นแก่บุตร

ส่วนบุตร ใดมี ปัญญา ชักชวน มารดา บิดาผู้ไม่ มีศรัทธา แนะนำให้ตั้งอยู่ในศรัทธา ผู้ทุศีลให้ตั้งอยู่ในความเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยศีล ผู้ตระหนี่ให้ตั้งอยู่ในการบริจาค ผู้ไม่มีปัญญาให้ตั้งอยู่ในความเป็นผู้มีปัญญาเป็นต้น บุตรนั้นได้ชื่อว่ากระทำปฏิการะแก่มารดาบิดาด้วยเหตุเพียงนี้

เหตุไรจึงยกย่องมารดาไว้บ่าขวา ส่วนบิดาอยู่บ่าซ้าย เหตุว่ามารดามีคุณูปการะมากกว่าบิดา เพราะมารดาท่านกล่าวว่า ทุกรกิริยา ทำกรรมที่บุคคลทำได้ด้วยยาก มีคำอาจารย์แก้ว่า บุตรฆ่ามารดาบิดาทั้ง ๒ คน มารดาบิดาทั้ง ๒ มีศีลธรรมเสมอกัน มาตุฆาตให้ผลอย่างเดียว ปิตุฆาตเป็นอโหสิกรรม ถ้าบิดาเป็นคนมีศีล มารดาเป็นคนทุศีล ปิตุฆาตให้ผลอย่างเดียว มาตุฆาตเป็นอโหสิกรรม ถ้ามารดามีศีล บิดาเป็นคนทุศีล มาตุฆาตให้ผลอย่างเดียว ปิตุฆาตเป็นอโหสิกรรม ถ้ามารดาบิดาเป็นคนทุศีลทั้ง ๒ คน มาตุฆาตให้ผลอย่างเดียว ส่วนปิตุฆาตเป็นอโหสิกรรม

เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่ามารดามีคุณมากกว่าบิดา เพราะมารดาทำกรรมที่บุคคลทำได้ด้วยยากดังนี้

อนึ่งบุคคลผู้ปฏิบัติผิดในมารดาบิดาได้รับความทุกข์ ส่วนบุคคลผู้ปฏิบัติชอบในมารดาบิดาได้รับความสุข มีตัวอย่างดังเรื่องมิตตวินทุกะ

กรมศิลปากร

เรื่องลูกเศรษฐี ชื่อมิตตวินทุกะ

ดังได้ยินมาครั้งศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่ากัสสป ยังมีลูกเศรษฐีคนหนึ่งในเมืองพาราณสี มีชื่อว่ามิตตวินทุกะ มารดาบิดามีทรัพย์ ๘๐ โกฏิ บุตรนั้นเป็นคนหาศีลธรรมมิได้ ส่วนมารดาบิดาเป็นโสดาบันบุคคล ครั้นกาลล่วงมาบิดาของบุตรนั้นก็ถึงอนิจจกรรม เมื่อบิดาทำกาลกิริยาแล้ว ก็เหลือแต่มารดา มิตตวินทุกะจึงอำลามารดาจะไปค้าขายในมหาสมุทร มารดาก็ห้ามว่า เจ้าเป็นลูกรักของแม่ ๆ มีลูกคนเดียวแต่เจ้าเท่านั้น ไปค้าขายทางมหาสมุทรมีภยันตรายมากเจ้าลูกรักของแม่ อย่าไปเลยทรัพย์สมบัติในเรือนของเรามีมาก อาจเลี้ยงตัวได้ตลอดชีพ มารดาห้ามเท่าไรเขาไม่ฟัง จึงตรงเข้าจับข้อมือไว้ เขาสลัดมือออกได้ก็ประหารมารดาให้ล้มลงในระหว่างเท้าทั้งสอง แล้วก็ไปลงเรือสำเภาแล่นไปในมหาสมุทร เมื่อสำเภาแล่นไปได้ ๗ วันแล้ว เรือสำเภานั้นก็หยุดอยู่ที่เดียวแล่นไปมิได้ เหตุนี้ก็อาศัยมิตตวิน

ทุกะปฏิบัติผิดในมารดา วาณิชย์ทั้งหลายมีนายสำเภาเป็นต้น ก็คิดเห็นกันว่าคนกาลกิณีจักมีอยู่ในลำสำเภานี้ จึงบังคับให้จับสลากตามสังเกตสืบ ๆ มาแต่โบราณและสลากที่สังเกตกันว่าเป็นกาลกิณีนั้น ก็ตกถึงมิตตวินทุกะถึง ๓ ครั้ง พ่อค้าทั้งหลายก็เอามิตตวินทุกะ เศรษฐีบุตรใส่แพลอยไป เสียในท้องมหาสมุทรนั้น มิตตวินทุกะก็ลอยไปกับด้วยแพโดยลำดับ ครั้นถึงเกาะแห่งหนึ่งอันมีอยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร จึงเห็นเป็นนครธานีมีประตู ๔ ด้าน ตั้งอยู่ในท่ามกลางเกาะนั้น

ดังได้ยินมา ประเทศที่นั้นนับเนื่องเข้าในอุสุทกะนรก บังเกิดขึ้นเป็นที่เสวยกรรมกรณ์ของสัตว์นรกทั้งหลาย และที่แห่งนั้นปรากฏแก่ มิตตวินทุกะ บุรุษดุจ หนึ่งนคร อันอลังกรณ์ประดับด้วยถ่องแถวอันงามมีกำแพงเป็นต้น ทั้งนี้ก็เพราะอำนาจผลแห่งอกุศลธรรมที่ได้ประหารมารดานั้น ครั้นมิตตวินทุกะบุรุษเห็นแล้ว ก็ลงจากแพดำเนินไปสู่เมืองด้วยจิตโสมนัส คิดว่าเราจักเป็นพระราชาว่าราชสมบัติอยู่ในเมืองนี้ ครั้นเข้าไปภายในก็เห็นสัตว์นรกตนหนึ่งอันทูนไว้ซึ่งจักรกรดบนศีรษะ และ

ปริเทวนาการ เพราะเสวยทุกขเวทนาแสนสาหัส และจักรกรดที่พัดอยู่บนศีรษะของเปรตนั้น ปรากฏแก่มิตตวินทุกะบุรุษให้เห็นงามประดุจหนึ่งว่าดอกปทุมชาติ เครื่องจำ ๕ ประการซึ่งประชุมอยู่ในกายของเปรตนั้น ปรากฏงดงามเหมือนด้วยเครื่องประดับ โลหิตอันไหลซับซาบซึมอาบทั่วสรีราพยพแห่งเปรตนั้น ปรากฏงดงามดุจหนึ่งเครื่องลูบไล้อันแล้วไปด้วยแก่นจันทร์ สำเนียงที่ร่ำไรของเปรตนั้นไพเราะแก่โสตมิตตวินทุกะบุรุษดุจสำเนียงที่ขับร้องเป็นโสมนัสบรรเทิงจิต มิตตวินทุกะเข้าไปใกล้เปรตนั้นแล้ว ก็สนทนาว่า ดูก่อนบุรุษผู้เจริญดอกปทุมชาติซึ่งเป็นเครื่องประดับศีรษะของท่านนั้น ท่านก็ได้ประดับจับต้องมาช้านานแล้ว ท่านจงให้แก่เราประดับบ้างเถิด เปรตจึงตอบคำว่า ดูก่อนสหาย ของสิ่งนี้ใช่ดอกปทุมชาติเป็นจักรกรด บังเกิดขึ้นแต่กรรมนำความทุกข์มาอเนกอนันต์ มิตตวินทุกะจึงตอบว่า ท่านไม่ปรารถนาจะให้ของของตนแก่เรา จึงแกล้งกล่าวลวงเราว่าไม่ใช่ดอกปทุมชาติ เปรตนรกจึงคิดว่าอกุศลกรรมของเราเห็นจะสิ้นแล้ว บุรุษผู้นี้จะรอยจะตีมารดา

เหมือนด้วยเรา จึ่งเข้ามาเพื่อจะเสวยผลแห่งอกุศลอันนี้ ฉะนั้น เราจักให้เสียเถิดซึ่งจักรกรดแก่บุรุษผู้นี้ ครั้นดำริแล้วจึ่งเรียก มิตตวินทุกะว่า ดูก่อนบุรุษผู้เจริญ ท่านจะมารับเอาดอก ปทุมชาติตามปรารถนาของท่านเถิด เปรตนั้นก็โยนจักรกรด ไปบนศีรษะของมิตตวินทุกะ จักรนั้นก็ไปพัดอยู่บนศีรษะมิตตวิน ทุกะแทบจะทำลาย มิตตวินทุกะจึ่งทราบว่าของสิ่งนั้นเป็นจักร กรด ก็ถึงทุกข์เวทนาแสนสาหัส ร้องไห้รักตนในขณะนั้น

ฝ่ายเปรตนรกซึ่งเสวยทุกข์เวทนาอยู่ก่อนก็สูญหายไปจาก ที่นั้น ส่วนมิตตวินทุกะก็เสวยทุกข์เวทนาอยู่ในอุสุททะนรกนั้น สิ้นกาลนาน ด้วยผลแห่งอกุศลกรรมตีมารดา เมื่อวิบากกรรม สิ้นสูญแล้วก็จะละจักรกรดเสียไปตามยถากรรมของตน ๆ เรื่อง มิตตวินทุกะ พระอาจารย์เจ้านำมาสำแดงไว้ในที่นี้หวังจะให้เห็น ความชัดว่าปฏิบัติผิดในมารดาถึงซึ่งทุกข์เป็นอันมาก เหมือน ด้วยมิตตวินทุกะดังพรรณนามานี้

เรื่อง พระมหาโมคคัลลานเถระ

ในอดีตกาลล่วงแล้วแต่ปางหลัง ยังมีบุรุษผู้หนึ่งในเมือง พาราณสี เชื่อคำภรรยาคิดฆ่ามารดาบิดาของตน จึงนำมารดาบิดาไปด้วยเกวียน ครั้นถึงท่ามกลางราวป่า แจ้งความแก่มารดาบิดาว่า ในที่นี้เป็นที่อยู่อาศัยของหมู่โจร ฉันจะลงเสียจากเกวียนก่อน แล้วจะเดินตามไปข้างหลัง บอกความแก่มารดาบิดาแล้ว ก็ส่งเชือกชักให้แก่บิดา พอลงจากเกวียนไปหน่อยหนึ่ง จึงทำเสียงแปลกให้เหมือนเสียงโจรโห่ร้องก้องป่า แล้วก็เข้าตีมารดาบิดาซึ่งอยู่บนเกวียนนั้น

ส่วนมารดาบิดาทั้ง ๒ นั้น มีจักษุทุพพลภาพมืดมัวหารู้จักลูกของตัวไม่การ สำคัญว่าเป็นโจรจริงก็ปริเวทนาการร่ำไรเพื่อจะให้ลูกพ้นอันตรายจากชีวิตว่า ดูก่อนเจ้าผู้เป็นบุตร พวกโจรพากันออกมาจากป่านั้น จะฆ่าเราทั้ง ๒ เสียก็ตามเถิด ตัวเจ้าจงหนีเอาตัวรอดจากโจรภัย บุรุษผู้นั้นได้ฟังเสียงมารดาบิดาของตัวแล้วก็มีจิตลดลงทันที คิดสงสารมารดาบิดาว่า เราตี

มารดาบิดาถึงเพียงนี้ ท่านกลับรำพรรณเพื่อกรุณาแก่เราอย่างเดียว เรามาทำกรรมเช่นนี้หาควรไม่ บุรุษนั้นครั้นได้สติคิดถึงคุณมารดาบิดาฉะนั้นแล้ว ก็กล่าวสุนทรวาทีประโลมเล้าเอาใจให้มารดาบิดามีความโสมนัสเข้านวดฟั้นหัตถบาทา แล้วจึงกล่าววาจาว่า ข้าแต่มารดาบิดา โจรเหล่านั้นพากันหนีไปหมดแล้ว มารดาบิดาอย่าได้สดุ้งตกใจเลย แจ้งความดังนี้แล้วก็พากันกลับมายังบ้านเรือนของตน บุรุษผู้นั้นครั้นขันธ์ทำลายแล้ว ก็ลงไปไหม้อยู่ในนรกสิ้นกาลนาน ด้วยผลอกุศลกรรมที่ตนทำเป็นโจรทุบตีมารดาบิดานั้น ครั้นพ้นจากทุกข์ในนรกแล้ว จะไปเกิดในที่ใด ๆ ก็มีแต่โจรทุบตี ทำให้ถึงอนิจจกรรมสิ้น ๑๐๐ ชาติ ด้วยอำนาจเศษผลของอกุศลกรรมนั้น ถึงในชาติเป็นที่สุด มาเกิดเป็นพระโมคคัลลานทุติยสาวกแล้วก็ดีโจรทั้งหลายยังทุบตีให้ดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพาน เรื่องพระมหาโมคคัลลานนี้ พระอาจารย์เจ้านำมาสาธกเพื่อจะให้เห็นเป็นตัวอย่างว่า บุคคลปฏิบัติผิดในมารดาบิดามีความทุกข์เป็นผลดังพรรณนามานี้

เรื่อง ลูกเศรษฐีผู้หนึ่งปฏิบัติชอบในมารดาบิดา

ดังได้ยินมา ยังมีลูกเศรษฐีคนหนึ่งในเมืองสาวัตถี ได้สดับพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระศาสดาแล้วก็บังเกิดประสาทเลื่อมใส จึงขอบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่ออุปสมบทแล้วเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระอุปัชฌาย์ ๕ พรรษาแล้วก็เรียนพระสมถกรรมฐานในสำนักพระอุปัชฌาย์ได้ชำนิชำนาญ แล้วก็ลาพระอุปัชฌาย์ออกจากพระเชตวันวิหารไปสู่ปัจจันตคามแห่งหนึ่งกระทำเป็นโคจรบิณบาตร เจริญสมณธรรมอยู่ในที่นั้น ๑๒ พรรษา จำเดิมแต่เศรษฐีบุตรอุปสมบทแล้ว ตระกูลนั้นมีทรัพย์สมบัติฉิบหายสิ้นไปโดยลำดับ ถึงความเป็นผู้อนาถาหาที่พึ่งมิได้ ถือกระเบื้องเที่ยวขอทานเขากิน เที่ยวแอบอิงอาศัยฝาเรือนผู้อื่นเป็นที่อยู่กินหลับนอน ฝ่ายภิกษุผู้เป็นบุตรนั้น ได้ทราบข่าวว่ามารดาบิดาทั้ง ๒ ตกทุกข์ยากเข็ญใจ ดังนั้นจึง คิดว่าเราทำ ความ เพียรเจริญสมณธรรมอยู่ในป่ามาช้านาน ประมาณ ๑๒ พรรษาแล้ว

ก็ไม่สำเร็จมรรคผล เราเกิดมาชาตินี้ เห็นจะอาภัพเสียแล้ว จึงไม่ได้มรรคและผล จะประโยชน์อะไรเล่าที่จะอยู่เป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา สึกเป็นคฤหัสถ์จะได้ปฏิบัติมารดาบิดา บำเพ็ญการกุศลต่างๆ ในฆราวาสก็จะมีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ครั้งดำริดังนี้แล้ว ก็จัดแจงเครื่องสมณบริกขารออกจากราวป่าไปยังกรุงสาวัตถี ภิกษุนั้นครั้นถึงสาวัตถีแล้ว จึงดำริว่า วันนี้เราจะไปเฝ้าสมเด็จพระศาสดาเสียก่อน แล้วจึงจะไปเยี่ยมมารดาบิดาต่อภายหลัง ครั้นดำริดังนี้แล้ว ก็แวะเข้าไปในมหาวิหาร สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ทอดพระเนตรเห็นอุปนิสัยของพระภิกษุองค์นั้นจะได้สำเร็จธรรมพิเศษ คือพระโสดาบัตติผล ครั้นภิกษุนั้นเข้าไปถึง จึงถวายนมัสการด้วยเบญจางคประดิษฐ์แล้ว ก็นั่งอยู่ในที่ควรส่วนข้างหน้าพระองค์จึงตรัสเทศนามาตาปิตุคุณสูตร พระภิกษุนั้นได้สดับแล้วจึงดำริว่า เรามาหวังจะเป็นคฤหัสถ์เลี้ยงมารดาบิดา สมเด็จพระมหากรุณาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า บุคคลเป็นบรรพชิตก็เลี้ยงมารดาบิดาได้ หากว่าเราไม่ได้มาเฝ้าสมเด็จพระศาสดา

ไปเยี่ยมมารดาบิดาเสียก่อน ก็จะพึงเสื่อมเสียจากเพศพรหม-จรรย์ รุ่งขึ้นพระภิกษุนั้นรับข้าวต้มข้าวสวยที่ทายกแจกโดยสลากที่ถึงแก่ตนแล้วก็เข้าไปสู่บ้าน นำข้าวต้มข้าวสวยนั้นไปให้แก่มารดาบิดา ส่วนตนก็เที่ยวบิณฑบาตรฉัน เมื่อได้ก็ได้บริโภคขบฉัน เมื่อไม่ได้ก็มิได้บริโภค วันที่ได้อาหารนั้นน้อยวันที่ไม่ได้โดยมาก วันไหนไม่ได้วันนั้นก็หาได้บริโภคขบฉันไม่

อนึ่งเมื่อได้ผ้าจำนำพรรษาก็ดี ผ้าที่ทายกถวายจำเพราะตัวก็ดี ก็นำไปให้แก่มารดาบิดา เปลี่ยนเอาผ้าเก่าขาดทะลุปรุโปร่งที่มารดาบิดานุ่งห่มนั้นมา ปะมาดามเย็บย้อม บริโภคนุ่งห่ม ภิกษุนั้นก็เกิดปลิโพธกังวลด้วยการบำรุงมารดาบิดา จนกรัชกายเหี่ยวแห้งเศร้าหมองลง พระภิกษุเพื่อนสพรหมจารีทั้งหลายเห็นพระภิกษุนั้นจึงไต่ถาม ทราบความว่าภิกษุนั้นหาเลี้ยงคฤหัสถ์ก็ติเตียน จึงนำเอาเหตุนั้นขึ้นกราบทูลสมเด็จพระผู้มีพระภาค พระองค์มีรับสั่งให้เรียกภิกษุนั้นมา มีพระประสงค์จะให้ภิกษุนั้นทูลความตามคดีเหตุที่ตนกระทำ เพื่อจะให้สาธุการสรรเสริญเสียก่อน แล้วจึงตรัสพระสัทธรรมเทศนา

บุพพจาริตของพระองค์ในภายหลัง จึงมีพระดำรัสถามว่า ดูก่อนภิกษุ เธอหาเลี้ยงคฤหัสถ์ ๆ นั้นเป็นอะไรกับเธอ กราบทูลว่าข้าพระองค์ กระทำอุปัฏฐาก แก่บิดา มารดา ผู้บังเกิดเกล้า พระองค์ได้ทรงฟังก็สาธุสรรเสริญว่า "สาธุ สาธุ ดีแล้ว ดีแล้ว" แล้วพระองค์ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุท่านกระทำมาตาปิตุปัฏฐาน กรรมเลี้ยงมารดาบิดาเห็นปานดังนี้ ได้ชื่อว่าทำตามจาริตประเพณีที่ พระตถาคตได้บำเพ็ญมาแล้วแต่ปางก่อน แล้วทรงประกาศจตุราริยสัจ ในกาลเมื่อจบพระสัทธรรมเทศนา พระภิกษุนั้นได้บรรลุพระโสดาบัตติผล

กุลบุตรผู้กระทำมาตาปิตุปัฏฐานกรรมเลี้ยง มารดาบิดานี้ สมเด็จพระมหามุนีบรมศาสดาตรัสเทศนาสรรเสริญว่า เป็นสวัสดิมงคลอันอุดมวิเศษเป็นเหตุจะให้ได้ ซึ่งประโยชน์คือตรัสรู้มรรคและผล ดังพรรณนามานี้

เรื่องมา ตาปิตุปัฏฐาน ธรรม นำมาก ล่าวใน ที่นี้พอเป็นตัวอย่างถ้าจะนำมากล่าวโดยพิสดารนั้นไม่มีที่สิ้นสุด ชักมาในที่นี้ พอให้เห็นว่าบุคคลผู้ปฏิบัติ ชอบในมารดาบิดาได้รับความสุข ปฏิบัติผิดได้รับผลเป็นทุกข์พอเป็นสังเขปเท่านี้

๒๖/๓/๒๔๙๙

[ตราประทับ]

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ดำรงธรรม
ใกล้วงเวียนเล็ก ธนบุรี
นางสาวกาญจนา อารมย์สุข
ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2499